

1. POJEM IN RAZVOJ EKONOMIJE

Sistem znanosti tvorijo tri zaokrožene skupine: naravne, tehnične in družbene.

Ekonomija spada med družbene znanosti za katere je na splošno značilno, da preučujejo odnose med ljudmi v neki družbi. Za ekonomijo ali po slovensko nauk o gospodarjenju, pa je značilno, da preučuje odnose med ljudmi v proizvodjalnem procesu. Je zelo praktična veda, saj obravnava številne stvari, ki se v življenju neposredno navezujejo bodisi na posameznika, podjetja ali na celotno državo, zato ločimo:

- mikroekonomiko, ki preučuje gospodarjenje v manjših enotah, kot so posamezniki, gospodinjstva, podjetja
- makroekonomiko ki preučuje celotno narodno gospodarstvo (bodisi posamezne države ali na svetovni ravni).

Zgodovinski razvoj ekonomske misli:

je povezan z nastankom blagovne proizvodnje (ko je bila proizvodnja tako velika, da je presegla posameznikove potrebe, zato so lahko začeli presežke prodajati na trgu), kar sega v 4. stoletje pr.n. št. Nato se je ekonomska znanost razvijala v okviru filozofije (npr. v času Aristotela), kot samostojna znanost pa je bila utemeljena s klasično politično ekonomijo (Smith in Ricardo – konec 18. stoletja).

Temeljna ekonomska veda se imenuje torej ekonomika ali ekonomska analiza. Iz te vede, so se v teku stoletij razvile ekonomske discipline, ki preučujejo delovanje ekonomskih zakonitosti v specifičnih razmerah, kot so npr. ekonomska zgodovina, teorija trga in cen, upravljalna ekonomika, ekonomika podjetij, ekonomika javnih financ....).

Ekonomika Slovenije pa je posebna veda, ki preučuje delovanje ekonomskih zakonitosti, gospodarsko stvarnost in njene determinante v slovenskem gospodarstvu.

2. EKONOMSKI PROBLEM IN GOSPODARSKA DEJAVNOST

2.1. TEMELJNI EKONOMSKI PROBLEM

Ekonomija se pojavlja zaradi **temeljnega ekonomskega problema**. Ta se kaže v tem, da so **dobrine manjše od potreb**.

DOBRINE < POTREBE

To ugotovitev velja skozi:

- vso zgodovino in bo tudi v prihodnje, ne glede na to da imamo čedalje več dobrin, saj tudi potrebe naraščajo, se množijo in nastajajo celo nove, ki jih včasih nismo poznali
- vse subjekte:
  - posameznika (npr. nekateri nimajo dovolj denarja, da bi si kupili vse kar si želijo, drugi pa imajo dovolj denarja, pa jim primanjkuje časa...)
  - družine (odločitev ali bomo šli na dopust, ali bomo raje kupili avto, ker je tudi družinski proračun omejen)
  - podjetje (odločitev za kaj so bo namenil dobiček, kako se bo denar porazdelil med posameznimi oddelki v podjetju)
  - na ravni države, ki je omejena z državnim proračunom in si vsa ministrstva želijo še več denarja, kot ga dobijo.

Prav zaradi tega problema je potrebno biti pri proizvodnji in pri razdelitvi teh dobrin čim bolj gospodarni (ekonomični), kar pomeni, da s čim manj dobrinami zadovoljimo čimveč človekovih potreb.

2.2. DOBRINE

a) značilnosti

- Dobrine so vse stvari s katerimi zadovoljimo človekove potrebe. Lastnost s katero dobrina zadovolji potrebe pa se imenuje uporabna vrednost. Vsaka dobrina ima eno ali več uporabnih vrednosti (npr. časopis: daje informacije, lahko ga uporabiš za čiščenje oken, za zavijanje, za kurjavo...)
- V naravi se običajno nahajajo v takšni obliki, da z njimi ne moremo direktno zadovoljiti človekovih potreb, zato jih moramo s postopkom proizvodnje preoblikovati v obliko s katero bomo lahko zadovoljili potrebe. Govorimo o proizvodih (proizvedenih dobrinah). Le-te lahko uporabimo zase, ali pa jih prodamo na trgu – v tem primeru pa proizvodi postanejo blago
- so omejene
- dobrine se lahko med sabo zamenjujejo – substituti (npr. pravi čaj-kava, margarina-maslo...) ali pa se dopolnjujejo –komplemenarne dobrine (vžigalica, sveča in avto-bencin)

b) vrste

- a) glede na redkost
  - ekonomske (dobrene so manjše od potreb, velja za večino dobrin)
  - proste (dobrene so večje od potreb- npr. zrak, jih je vedno manj)
- b) glede na obliko
  - materialne (izdelki)
  - nematerialne (storitve)
- c) glede na namen uporabe
  - potrošne (namenjene končnim potrošnikom: npr. gospodinjstvom)
  - proizvodne (namenjene podjetjem za proizvodnjo novih dobrin)
    - kapitalne (osnovna sredstva: stoji, naprave, zemljišča, zgradbe...)
    - intermediarne (gibljiva sredstva: material, surovine...)

2.3. POTREBE

a) značilnosti

- potrebe so občutek pomanjkanja, ki ga zadovoljimo s pomočjo dobrin.
- So neomejene, gospodarski napredek jih celo povečuje, reklama pa vzpodbuja nastajanje novih potreb
- So izrazito subjektivne in so odvisne od vsakega posameznika (želje, okusi, starost, spol..)
- Ne moremo zadovoljiti vseh potreb, ampak samo tiste za katere imamo denar, to pa predstavlja povpraševanje

b) vrste

- glede na osebe: posamezne, skupne in potrošne
- glede na nujnost: eksistenčne in sekundarne

2.4 REPRODUKCIJSKI PROCES

Zaradi omejenosti teh dobrin, se v vsaki družbi postavljajo tri temeljna vprašanja: KAJ, KAKO in ZA KOGA PROIZVAJATI:

- kaj proizvajati in v kakšnih količinah (odločamo se o tem, katere dobrine bomo sami proizvajali in v kakšnih količinah, in katere bomo raje kupovali od drugih);
- kako bomo dobrine proizvajali (gre za proizvodni proces za kar potrebujemo produkcijske faktorje: delo, kapital, zemljo..);
- za koga bomo proizvajali (oziroma kdo bodo kupci- uspešnost podjetja se danes ne kaže v tem koliko so sposobni proizvesti ampak koliko so sposobni prodati);

Mehanizem za odgovor na ta tri vprašanja je lahko trg (v tržnih gospodarstvih) ali pa plan (v planskih- socialističnih vprašanjih), pri čemer se je trg izkazal kot daleč najučinkovitejši mehanizem reševanja teh treh vprašanj.

2.5 EKONOMSKI KROŽNI TOK

V procesu gospodarjenja nastopa človek v dveh vlogah: v vlogi potrošnika (gospodinjstva) in v vlogi proizvajalca (podjetja), in sicer:

- Gospodinjstvo nastopa kot povpraševalec po življenjskih potrebščinah, s katerimi njegovi člani zadovoljujejo potrebe. Po drugi strani pa nastopa gospodinjstvo kot ponudnik proizvodnih faktorjev (delo, kapital, zemlja)
- Podjetje nabavlja proizvodne faktorje, jih kombinira tako, da je možna proizvodnja proizvodov in storitev, rezultate – dobrine pa prodaja na trgu, kjer jih kupujejo gospodinjstva ali pa druga podjetja. Osnovi motiv podjetja je ustvarjanje dobička (kot pozitivna razlika med prihodki in stroški)

To je poenostavljena shema ekonomskega krožnega toka, kjer smo predpostavili samo dve skupini ekonomskih subjektov. Dejansko pa nastopajo še drugi ekonomski subjekti, kot so banke in država. Banke imajo za nalogo, da spodbujajo kroženje denarja, tako da zbirajo denarna sredstva od tistih, ki imajo viške in jih posojajo tistim, ki imajo primanjkljaje. Delovanje države pa je potrebno na tistih področjih, ki so skupna za celotno družbo, kot so zdravstvo, kultura, šolstvo, obramba... Denar pobira z različnimi davščinami, lahko pa se tudi zadolžuje npr. z izdajo državnih obveznic.

2.6 GOSPODARSKE UREDITVE IN TRG

Poznamo dva nasprotujoča si ureditvena sistema: gospodarski sistem svobodnega tržnega gospodarstva in centralno-plansko gospodarstvo. Oboje sta modela, ki ju ni v gospodarski stvarnosti, dejanske gospodarske ureditve so namreč mešani sistemi.

Svobodno tržno gospodarstvo:

- uveljavlja se v vseh razvitih gospodarstvih (zahodna Evropa, ZDA, Kanada, Japonska...)
- celotni gospodarski sistem ureja trg, na katerem se oblikuje cena na podlagi ponudbe in povpraševanja
- privatna lastnina
- veliko število podjetij, ki so premajhna, da bi lahko vplivala na dogajanje na trgu
- podjetja so svobodna in se samostojno odločajo o tem kaj, kako in za koga bodo proizvajala
- glavni cilj je dobiček
- svobodna izbira delovnega mesta (z rizikom brezposlenosti)
- sam sistem ne skrbi za šibke subjekte in za tiste dejavnosti, ki ne prinašajo dobička. Zato na teh področjih deluje država, ki posega v gospodarstvo le tam, kjer je to nujno potrebno: šolstvo, zdravstvo, ..., določa cene pomembnim življenjskim artiklom (npr. bencin, kruh...), skrbi za socialno šibke ljudi, npr. invalidi, bolniki...

Plansko gospodarstvo

- se je pojavilo z idejo marksizma in se je najprej pojavilo v nekdanji SZ po prvi svetovni vojni (v času Lenina)
- po drugi svetovni vojni so ga prevzele skoraj vse vzhodnoevropske države, nekdanja SZ, nekdanja Jugoslavija, Kitajska, Albanija, Kuba.... V 90-ih letih se je sistem začel

postopoma rušiti, nekdanje socialistične države pa so na prehodu v tržno gospodarstvo (tranzicija).

- v tem gospodarstvu trg zamenjuje država, ki s planom določa o tem kaj, kako in za koga proizvajati. Plani so bili sprejeti za daljše obdobje npr. 5 let –petletke.
- podjetja niso svobodna, ampak morajo izpolnjevati te državne plane
- ni privatne lastnine, ampak državna (v nekdanji YU družbena)
- omejena izbira delovnega mesta (brezposelnosti običajno ni)
- tudi cene določa država in ne trg

3. POTROŠNA IN PROIZVODNA IZBIRA

3.1 PREMICA CENE

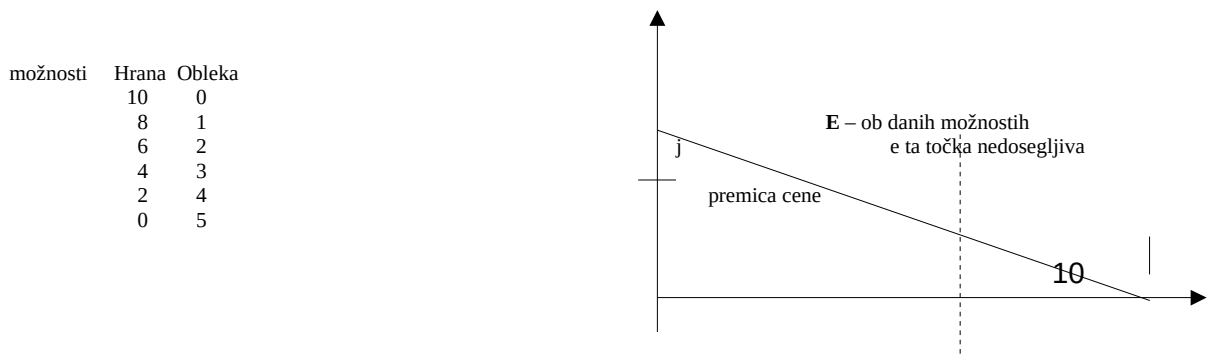
Tu gre za razkorak med potrebami in virom za zadovoljevanje potreb (dohodek). Kadar je dohodek manjši od potreb govorimo o relativni redkosti. Obnašamo se racionalno torej zadovoljujemo najnujnejše potrebe (eksistenčne). Posameznik ima možnost da ob danem dohodku zadovoljuje različne potrebe. Njegov dohodek določa kupno moč posameznika.

Omejitve ki jih mora posameznik upoštevati pri alternativnih odločitvah nakupa so:

1. dohodek; upošteva se dohodek, ki je namenjen tekoči porabi
2. potrebe; gre za strukturo in koristnost potreb
3. cene; pri danem dohodku cene določajo obseg povpraševanja

Ekonomski problem posameznika ponazorimo s premico potrošnih možnosti, ki nam pokaže vse možnosti ki jih lahko izberemo.

Optimum potrošnika (maksimalno koristnost) dosežemo, ko primerjamo razpoložljiv dohodek in najvišjo stopnjo koristnosti. Stičišče teh dveh kriterijev je optimum.

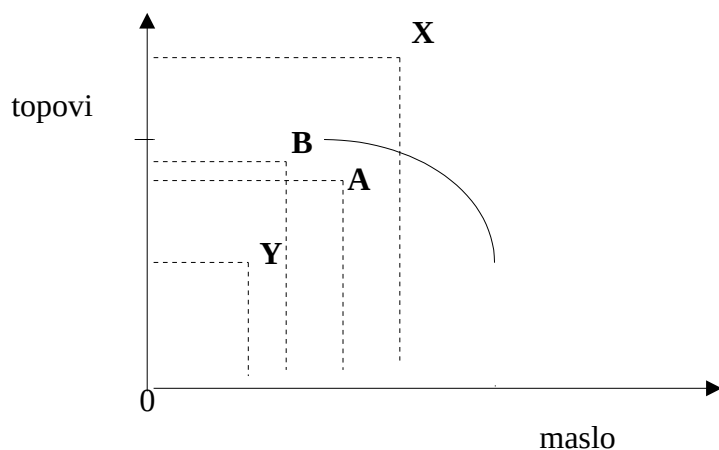

3.2 TRANSFORMACIJSKA KRIVULJA

Transformacijska krivulja kaže vse možnosti v proizvodnji dveh dobrin ob danih pogojih in ima določene lastnosti:

1. je padajoča, če želimo povečati proizvodnjo ene dobrine moramo zmanjšati proizvodnjo druge
2. je konkavna (izbočena) zaradi nastalih alternativnih stroškov
3. ima naklonski kot, ki se spremeni če se spremeni razmerje v produktivnosti proizvodnih dejavnosti.

Običjano jo predstavimo s Samuelsonovim modelom, ki primerja proizvodnjo topov in masla (sinonim za vojaško varnost države in blaginjo prebivalstva).

A – optimum družbe

B – za povečanje proizvodnje topov moramo zmanjšati proizvodnjo masla

Y – tu ne izkoristimo vseh sredstev torej ne dosežemo optimuma

X – za doseg te točke rabimo dodatna sredstva

Uporaba proizvodnih virov nam povzroča izgubo izbire določenih možnosti, in te stroške imenujemo oportunitetni stroški.

Stroški neke dobrine so v denarju ovrednotena uporabljena sredstva za njeno proizvodnjo. Odločitve sprejemamo v povezanosti izbranih možnosti s tistimi, ki jih zaradi naše izbire ne moremo več uresničiti, torej z izključenimi možnostmi. To pravilo določanja imenujemo princip oportunitetnih (ali alternativnih) stroškov.

Kadarkoli se moramo odločiti za eno izmed dveh izključujočih se možnosti, to pomeni, da se odrečemo drugi. Ta druga možnost predstavlja priložnost, ki smo jo zavrgli. Ta neizrabljena priložnost predstavlja neke vrste stroške.

Podjetniki sami sprejemajo odločitve, njihova dejanja pa usklajuje tržni mehanizem. Gre za subjektivne stroške, ki obstajajo le v trenutku odločanja, takoj nato pa izginejo.

4. PROIZVODNJA

4.1 STROŠKI POSLOVANJA

V ekonomiki poslovnega sistema se srečujemo z naslednjimi skupinami stroškov:

- a) stroški materiala - stroški osnovnega in pomožnega materiala, stroški energije, goriva in maziva, stroški pisarniškega materiala,...
- b) stroški storitev v ožjem smislu - stroški proizvodjalnih sredstev, stroški uvajanja nove proizvodnje, stroški najemnin, stroški popravil, stroški prevoznih storitev,...
- c) amortizacija - se obračunava od uporabe opredmetenih osnovnih sredstev in neopredmetenih dolgoročnih sredstev;
- d) stroški dela - plače, davki, prispevki, dajatve za pokojninsko in socialno zavarovanje,...
- e) stroški drugih dajatev - tisti, ki niso povezani s plačami, in ki niso odvisni od poslovnega izida;
- f) stroški obresti - zaradi dobljenih posojil in kreditov.

Z vidika tega kako so stroški odvisni od obsega proizvodnje jih lahko razdelimo v dve skupini:

- fiksne stroške (ki niso odvisni od obsega proizvodnje in nastajajo tudi takrat, ko podjetje ne proizvaja)
- variabilne stroške (ki so odvisni od obsega proizvodnje in sicer več kot proizvodimo višji so)

Glede na način njihovega spremljanja pa ločimo:

- celotne stroške
- povprečne stroške (stroške na enoto izdelka)
- mejne stroške (stroške dodatne proizvodnje novega izdelka)

4.2 KAZALNIKI USPEŠNOSTI POSLOVANJA PODJETJA

a) Proizvodnost ali produktivnost

Izraz proizvodnosti je količina ustvarjenih novih učinkov podjetja v določenem časovnem obdobju:

$$\text{koeficient proizvodnosti} = \text{št. izdelkov} / \text{št. delavcev}$$

Zelo ustrezen kriterij proizvodnosti nekega podjetja je prav gotovo proizvodnost skupine poslovnih sistemov, v katero se obravnavano podjetje uvršča. Možno in koristno je tudi izračunati koeficiente proizvodnosti za posamezne dele podjetja.

Dejavnike proizvodnosti dela lahko razdelimo v 4 skupine:

- a) tehnično-tehnološki dejavniki - gre za tehnološke spremembe in tehnični napredek. Treba je poudariti tehnično opremljenost dela, kvaliteto predmetov dela in velikost proizvodne enote;
- b) človeški dejavniki - delovna sposobnost, intenzivnost dela;

- c) organizacijski dejavniki - tisti, katerih vpliv lahko usmerjamo z neposrednimi organizacijskimi ukrepi:
- organizacija procesa dela - brez dodatnih materialnih in nematerialnih virov lahko boljše izkoristimo dane pogoje za doseganje večje proizvodnosti;
  - standardizacija - izenačevanje tehničnih in drugih značilnosti proizvodov kot celote;
  - tipizacija - zmanjševanje izbire in števila tipov različnih proizvodov;
  - specializacija - usmeritev na proizvodnjo tistih izdelkov, za katere ima podjetje najustreznejše pogoje;
  - kooperacija - proizvodno sodelovanje dveh ali več podjetij, ki omogoča skupno proizvodnjo določenih proizvodov;
- d) naravni pogoji - predvsem za proizvodnost podjetij v primarnem sektorju (kmetijstvo);

b) Gospodarnost ali ekonomičnost

Pri ekonomičnosti gre za celovitejši način presojanja, saj gre za sodelovanje vseh prvin poslovnega procesa.

$$\text{ekonomičnost} = \text{prihodki} / \text{stroški (odhodki)}$$

Lahko ga izračunamo za posamezno organizacijsko enoto kot tudi za vsak posamezni proizvodni učinek določenega podjetja. Med glavnimi nalogami gospodarjenja je odločanje na podlagi izračunanih koeficientov gospodarnosti za vsak novi proizvodni učinek. Koristno za posamezno presojo je primerjati koeficiente sorodnih podjetij ali skupine poslovnih sistemov, v katere je uvrščeno tudi naše obravnavano podjetje.

c) Donosnost ali rentabilnost

Gospodarnost nas je privedla do poslovnega izida - dobička, ki predstavlja osnovni cilj podjetja. Donos, ki je lahko dobiček ali izguba, je razlika med prihodki in odhodki določenega podjetja.

$$\text{koeficient donosnosti kapitala} = \text{temeljni poslovni izid} / \text{kapital}$$

$$\text{stopnja donosnosti (Dk)} = (\text{temeljni poslovni izid} / \text{kapital}) \times 100$$

Stopnja donosnosti kapitala nam kaže % temeljnega izida na vloženi kapital in obenem obnovitveno in razširitveno sposobnost določenega podjetja.

Vloženi kapital je celota, ki je razdeljena le na njegove lastnike. Zato nam za presojo uspešnosti posameznih delov podjetja zadošča koeficient gospodarnosti.

5. TRG IN KONKURENCA

5.1 POJEM TRGA IN KONKURENCE

Dejavniki za oblikovanje konkurence so:

1. število kupcev in prodajalcev: P = prodajalec M = malo, V = veliko K = kupec
 $1P + 1K$ = obojestranski monopol, $1P + MK$ = omejeni monopol, $1P + VK$ = monopol, je privilegirana oblika konkurence, moč kupcev je minimalna, monopolist prodaja po monopolnih tržnih cenah, katera je negativna za potrošnika, saj blago preplača. Monopolist določa obseg ponudbe, kvaliteto in ceno ponujenega blaga – kupci nimajo vpliva. Imamo naravni in tržni monopol.
 $MP + VK$ = oligopol, prodajalci si delijo tržišče
 $VK + VK$ = čista konkurenca, vsak od kupcev povprašuje po majhnem delu blaga. Tržni pogoji se določajo na osnovi dogovora med kupci in prodajalci. V stvarnosti težko najdemo čisto konkurenco saj težko zagotovimo vseh 6. kriterijev.
2. tržni delež, je pokazatelj velikosti sodelujočih. Če so tržni deleži usklajeni je čista konkurenca.
3. velikost kapitala in števila zaposlenih, primerjamo delež kapitala
4. informiranost, kriterij je določanje dostopa do informacij (če vemo da se bo DEM podražila lahko ustrezno reagiramo). čista konkurenca → neomejen dostop do informacij.
5. homogenost blaga, blago je homogeno kadar kupci presojujejo blago različnih proizvajalcev upoštevajoč ekonomske kriterije (ceno, kvaliteto, uporabno vrednost, rok dobave, servisiranje...) Reklama prepriča kupca, da blago ni homogeno. Homogenost temelji na dejstvu, da smo kupci nefleksibilni (zvesti smo prodajalcu).
6. dostop – vstop v panogo, manj omejitev večja konkurenca. trgi so zaprti (visoke zahteve za dodelitev licence (SHELL in Petrol) in odpri).

Glede na te kriterije poznamo dve skrajnosti, ki se pojavljata le v teoriji: monopol in popolna konkurenca. Najbolj običajno stanje v družbi pa je nepopolna konkurenca, ki je včasih bližje monopolu, včasih pa bližje nepopolni konkurenci.

5.2 POVPRASEVANJE

Povpraševanje so vse sile, ki delujejo na trgu s strani povpraševalcev, ki želijo pridobiti blago želene kvalitete pod čimbolj ugodnimi pogoji. Raziskovanje povpraševanja je stvar proizvajalcev, ker se obseg povpraševanja spreminja. Povpraševanje ni fiksna količina in je odvisen od faktorjev povpraševanja.

Faktorji povpraševanja so: potrebe, denarni dohodek potrošnika, cena določene dobrine, cena substituta, cena komplementarne dobrine

Substitut je dobrina, ki lahko nadomesti konkretno dobrino.

Komplementarna dobrina dopolnjuje konkretno dobrino (sladkor → kavo, gorivo → prevozno sredstvo, oprema → nakup stanovanja ...)

cene dobrin vplivajo različno na povpraševanje:

1. cena določene dobrine ima največji vpliv (obratno-sorazmerno, $\uparrow C_{dd} \rightarrow \downarrow POV_{dd}$ in obratno).
2. cene substitutov vplivajo c.p. in sicer premo-sorazmerno ($\uparrow C_{dd} \rightarrow \uparrow POV_{substituta}$).
3. cena komplementarnih dobrin vpliva obratno-sorazmerno

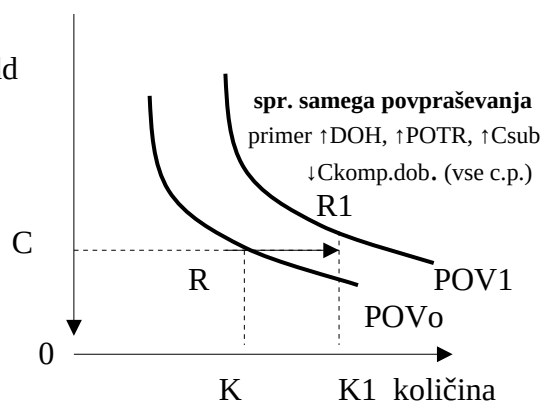
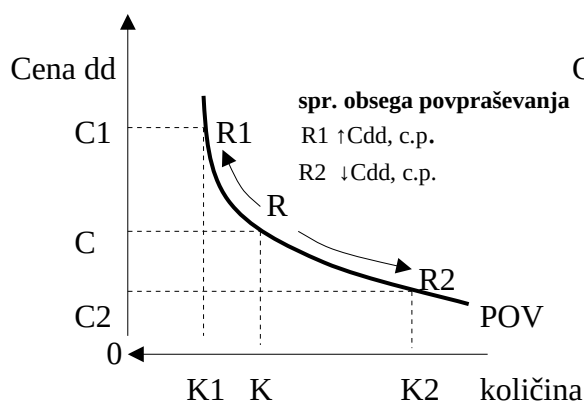
Sprememba obsega povpraševanja je takrat kadar se spremeni cena določene dobrine ob pogoju da vsi ostali dejavniki ostanejo isti (c.p.). Prikazujemo jo s premikom po krivulji povpraševanja.

Do spremembe samega povpraševanja pride zaradi:

1. spremembe potreb, c.p.
  2. spremembe dohodka, c.p.
  3. spremembe cene substituta, c.p.
  4. spremembe cene komplementa c.p.
- } sprememba samega povpraševanja

prikazujemo jo s pomikom krivulje povpraševanja.

Splošni zakon povpraševanja določa, da se cena določene dobrine in povpraševana količina ob nespremenjenih ostalih dejavnikih povpraševanja, spreminjata v obratni smeri. Grafično to ponazori krivulja povpraševanja, ki je vedno padajoča krivulja.

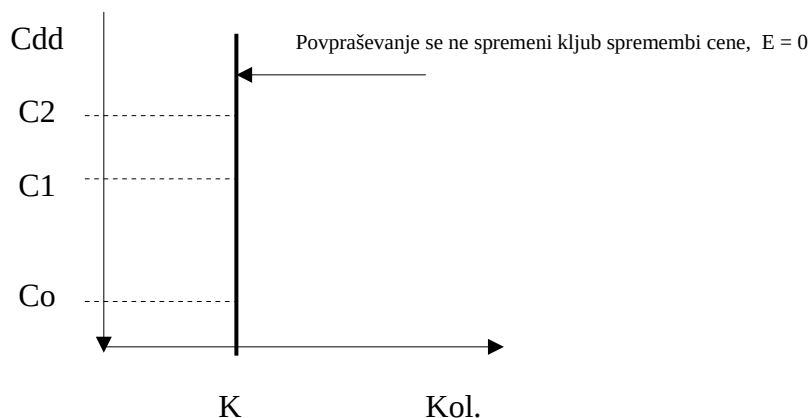
C – cena začetna
 C1 – povečana cena
 C2 – zmanjšana cena
 K – začetni obseg povpraševanja
 K1 – količina ob povečani ceni (c.p.)
 K2 – količina ob zmanjšani ceni (c.p.)

C – ista cena
 K – količina ob začetku
 K1 – količina ob spremembi povpraševanja

Elastičnost povpraševanja

Povpraševanje se spremeni, ker se spremeni cena določene dobrine ob drugih nespremenjenih pogojih. Cenovna elastičnost povpraševanja meri velikost spremembe obsega povpraševanja glede na spremembo cene in se navzven kaže v naklonu krivulje povpraševanja. Izračunamo jo tako, da % spremembe količine povpraševanja delimo s % spremembe cene. Če je elastičnost večja od 1, govorimo da je povpraševanje elastično (luksuzne dobrine), krivulja pa je bolj položna, če pa je manjše od 1 pa je neelastično povpraševanje (nujne življenjske dobrine), ko je krivulja bolj strma.

Možno pa je tudi, da je povpraševanje popolnoma toga oz. neelastično, npr. ko povpraševalci kupujejo nespremenjeno količino (npr. zdravila), kar prikazuje spodnji graf:

5.3 PONUDBA

so vse tržne sile, ki vplivajo na tržno ravnanje prodajalcev, na to, kakšno količino so pripravljene ponuditi pri različni ravni cene.

Dejavniki, ki vplivajo na:

1. spremembo obsega ponudbe, ki se grafično prikaže na isti krivulji ponudbe, ko se iz določene točke premakne na nižjo ali višjo so:

1. Cena določene dobrine Cdd, c.p.

2. spremembo same ponudbe (premik krivulje levo ali desno):

1. stroški produkcije STR, c.p – obratno-sorazmeren obseg

2. potreba po likvidnih sredstvih, (primer: podjetje rabi denar za plače, za plačilo surovin in ga mora nujno dobiti ponudi blago na trgu čeprav tržne okoliščine niso ugodne). Likvidna sredstva so sredstva s katerimi razpolagamo.

3. pokvarljivost blaga

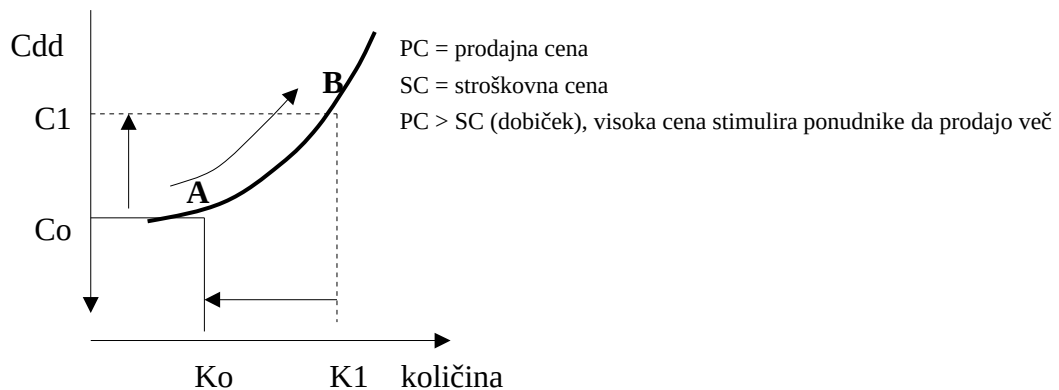
4. Vedno pa velja, da ostane cena določene dobrine nespremenjena (cdd – nespremenjena).

Sprememba obsega ponudbe:

Splošni zakon ponudbe določa, da se cena določene dobrine in ponujena količina spreminjata istosmerno, kadar je izpolnjena predpostavka nespremenjenih ostalih dejavnikov.

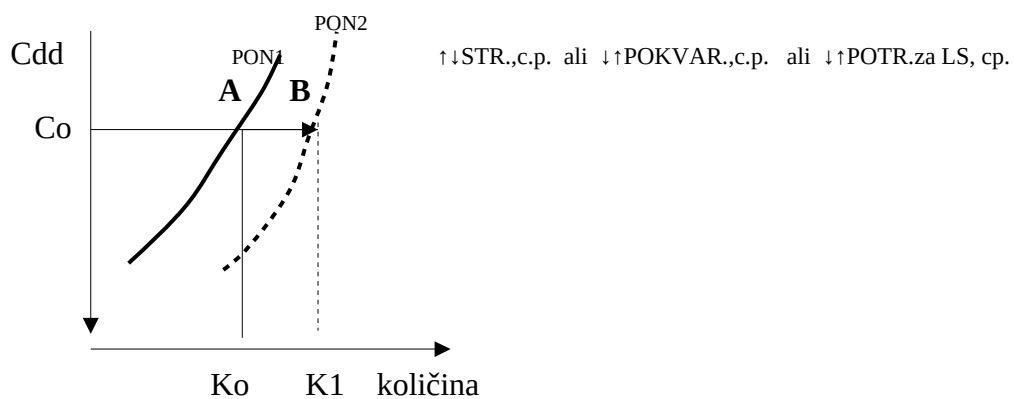
Nizka tržna cena izloča vse, ki niso dovolj produktivni in zmanjšuje obseg produkcije pri obstoječih proizvajalcih.

Visoke tržne cene so stimulativne in naredijo manjšo selekcijo, ustvarjajo milejše razmere za realizacijo na trgu. Pri povečanju cene se ponudba poveča. Sprememba obsega ponudbe je posledica spremembe cene določene dobrine ob vseh ostalih nespremenjenih dejavnikih (c.p.)

Sprememba same ponudbe:

do nje pride zaradi zgoraj naštetih razlogov.,

Če se zmanjšajo stroški lahko z enakim kapitalom proizvedemo več dobrin in lahko ponudimo večjo količino teh dobrin. Pokvarljivost blaga vpliva na večjo ponudbo (tik pred iztekom datuma).

6. RAZDELITEV

Razdelitev je tista faza reprodukcijskega procesa, kjer se dohodki delijo med tiste, ki so na kakršnikoli način sodelovali pri proizvodnji:

- lastniki kapitala dobijo profit
- lastniki denarja dobijo obresti
- lastniki zemlje dobijo rente
- zaposleni dobijo plače.

6.1 PROFIT

se lahko pojavlja v povezavi s proizvodnim ali trgovskim kapitalom. Višino proizvodnega profita merimo z mero profita to je razmerje med vrednostjo profita in uvoženim kapitalom. Dejavniki, ki vplivajo na stopnjo profita so:

1. Notranji (povezani s proizvodnjo in stroški produkcije):
  - a. organska sestava kapitala (vpliva v obratni smeri, dokaz je na strani 21.)
  - b. hitrost obrata kapitala (hitreje se obrača večji je profit)
  - c. varčevanje s kapitalom (predvsem konstantnim C)
2. Zunanji (povezani so z delovanjem trga, stopnjo konkurenčnosti, pogoji delovanja)

6. 2 RENTE

so tipični kapitalski dohodek. Predpostavka za pridobivanje rente je lastnina nad kapitalom, ki ga uspemo oddati v najem. Rente se praviloma kažejo kot najemnine in zakupnine. Za pridobivanje rente ni potrebno neposredno delo zato to ni delovni dohodek.

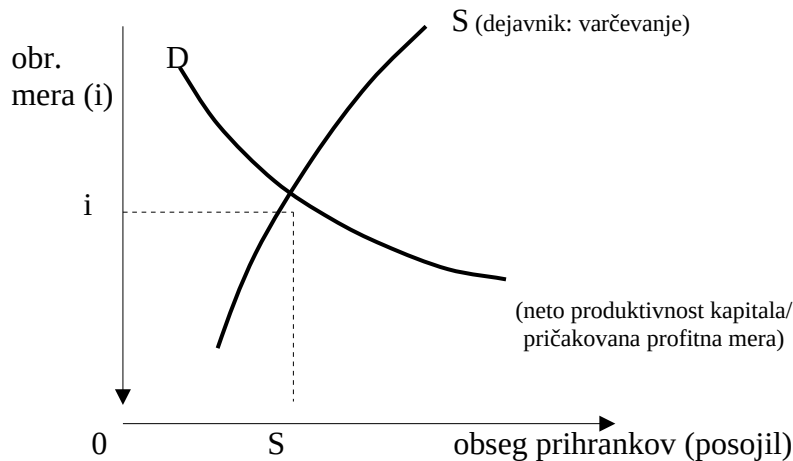
Vrste rent:

1. **Zemljiška renta:** nastajajo, če pri kmetijski produkciji nastopajo zemljiški lastniki, zakupniki in zaposleni, oz. delovna sila. Je del presežne vrednosti in se kaže v absolutni, diferencialni in monopolni renti. Te rente so dodaten dohodek, ki ga kupci plačajo v ceni kmetijskih proizvodov. Pogoj za ta dohodek je prosto oblikovanje cen kmetijskih proizvodov glede na ponudbo in povpraševanje. Vrste zemljiških rent so:
  - a. diferencialna renta 1: Prejemnik te rente je lastnik zemljišča, izjema je zemljišče, ki ga imenujemo mejno zemljišče in ne daje diferencialne rente 1. Razlika v renti izhaja iz naravnih lastnosti zemljišča ali njegove oddaljenosti (kvalitetna zemlja se lahko da v zakup za večjo ceno).
  - b. diferencialna renta 2.: lahko nastaja ker prihaja do dodatnih naložb kapitala (naložbena renta). Diferencialno rento 2. lahko prejema tudi zakupnik in ne samo lastnik zemljišča, pogoj za to pa je dovolj dolga zakupna pogodba (za dolgo obdobje). Lastnik zemljišča zmerom teži h kratkim pogodbam, saj tako lahko zakupnika prikrajša za dif. rento 2. saj ko se ob obnovitvi pogodbe zviša zakupnina, ker je zemljišče zaradi dodatnih naložb kvalitetnejše (pa čeprav ni te naložbe opravil lastnik temveč zakupnik), postane dif. renta 2 vir najemnine torej postane dir. renta 1 in pripada lastniku. Pogoj za nastanek dif. rente 2 je dodaten kapital, zadosten pogoj pa dejstvo, da hektarski donos poraste bolj kot narastejo stroški produkcije.

- c. absolutna renta.: to je renta za najslabše zemljišče. Absolutna renta je vir za plačilo kupnine na mejnem zemljišču. Merilo za absolutno rento so stroški proizvodnje na najslabšem zemljišču. Lastnik zemljišča dobi rento zaradi zaostalosti kmetijstva v primerjavi z drugimi dejavnostmi.

6.3 OBRESTI

Trg finančnega kapitala (prihrankov)

Krivulja povpraševanja (D) je padajoča. Večje je povpraševanje ko je obrestna mera nižja (kredit). Krivulja je elastična, to je cenovna elastičnost torej se upošteva cena.

Ponudbena krivulja (S) je toga in naraščajoča. Ne reagira v veliki meri na spremembo obrestne mere.

Povpraševalci so lahko podjetja, potrošniki, država in druge javne ustanove. Povpraševalci se za posojila zanimajo le tako dolgo, dokler je pričakovani naložbeni donos višji od tržne obrestne mere, ki jo morajo plačati.

Na strani ponudbe se pojavljajo varčevalci, bodisi neposredno kot posamezniki ali pa prek finančnih institucij.

Obseg varčevanja je odvisen od:

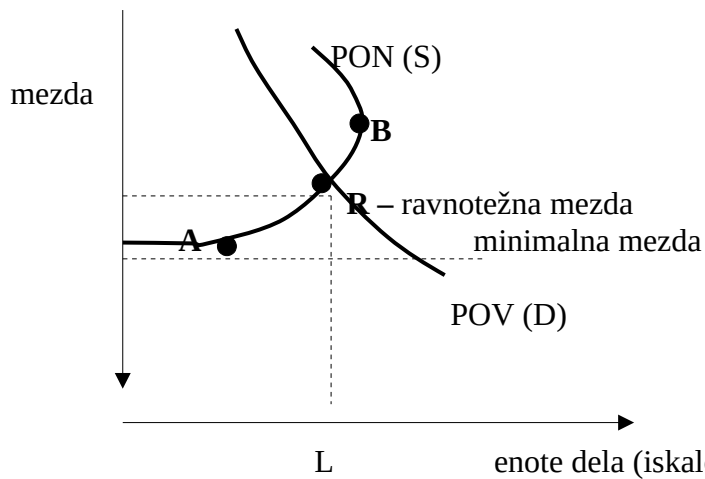
1. višine narodnega dohodka (pri višjem dohodku so možni višji prihranki)
2. od pripravljenosti za varčevanje v družbi. nanjo vplivajo:
  - a. denarna, gospodarska in politična trdnost države
  - b. stopnja tržne konjunktore

Obrestna mera se določi v presečišču ponudbe in povpraševanja. To je tako imenovana ravnotežna obrestna mera (i). Obrestna mera vpliva na ponudbo prihrankov, saj visoka obrestna mera spodbudi varčevalce da potegnejo prihranke iz nogavic in jih vložijo v razne oblike finančnih naložb (računi pri banki, obveznice, delnice, druge naložbe). Obrestna mera se ciklično spreminja. Razlikujemo nominalno in realno obrestno mero. Nominalna je dejansko določena in je vselej pozitivna, realna pa pomeni razliko nominalno obrestno mero in stopnjo inflacije in kaže dejansko kupno moč denarja. Če nominalna obrestna mera

zaostane za inflacijo je realna obrestna mera lahko negativna, kar je nespodbudno za varčevalce, saj se kupna moč posojenega denarja kljub obrestmi zniža.

6.4 MEZDE

Ponudba in povpraševanje po delovni sili v sodobnem institucionalnem okolju

Pod neko minimalno mezdo, ki jo predpiše država ali pa je določena s kolektivnimi pogodbami, delavci niso pripravljeni delati, ker jim ne zagotavlja preživljanja, seveda morajo biti sindikati dovolj močni, da lahko to mezdo dejansko uveljavijo ali izsilijo, sicer bodo delavci morali delati tudi pri nižji mezdi.

Od točke **A** do točke **B** gre za normalno rastočo krivuljo ponudbe delovne sile, po točki **B** pa se krivulja obrne nazaj, ker se za delo, za katero je predvidena visoka mezda, zahtevajo posebne sposobnosti. Ponudba je opredeljena z naslednjimi dejavniki:

1. število prebivalstva, ki je potencialni ponudnik
2. delež aktivnega prebivalstva
3. povprečno število ur, ki jih opravijo delavci na teden oziroma leto
4. kakovostni in količinski napor in spretnost delavcev